

УДК 330.34:658

Севастьянов Р.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства

Родіонова І.О.
магістр кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
rodionova524@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Севастьянов Р.В., Родіонова І.О. Особливості соціально-економічного розвитку підприємств у сучасних умовах господарювання. У статті досліджено походження терміна «розвиток» та погляди різних авторів на поняття соціально-економічного розвитку підприємства, уточнено власне розуміння терміна. Запропоновано систематизацію зовнішніх та внутрішніх соціальних регуляторів розвитку підприємства.

Севастьянов Р.В., Родионова И.А. Особенности социально-экономического развития предприятий в современных условиях хозяйствования. В статье исследовано происхождение термина развитие и взгляды различных авторов на понятие социально-экономическое развитие предприятия, уточнено собственное понимание термина. Предложено систематизацию внешних и внутренних социальных регуляторов развития предприятия.

Sevastyanov R.V., Rodionova I.A. Features of the socio-economic development of enterprises in modern business environment. The article examines the origin of life and the development of views of various authors on the concept of socio-economic development of enterprises, clarifies own understanding of the term. A systematization of internal and external regulators social development.

Постановка завдання.

Метою даної статті є уточнення сутності соціально-економічного розвитку підприємства та дослідження чинників розвитку суб'єктів господарювання.

Вступ

В умовах нестабільності економічної ситуації, посилення впливу інноваційних, інформаційних і комунікаційних технологій є актуальним пошук нових шляхів і методів подальшого соціально-економічного розвитку підприємств. Актуальність дослідження соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання пов'язане з існуванням певних протиріч між комерційними інтересами підприємства на ринку та інтересами соціального розвитку працівників. Дослідження економічних та соціальних аспектів діяльності промислових підприємств є важливим для забезпечення економічної та соціальної стабільності у суспільстві.

Основний зміст

Дослідженню поняття соціально-економічного розвитку підприємства в різні часи присвятили свої праці вітчизняні та іноземні науковці: Воронкова А.Е., Долішний М.І., Злупко С.І., Маміланн Г., Мельник В.Г., Качмарик Я.Д., Тимошук М.Р., Запасна Л.В., Тюха І.В., Надтока Т.Б., Амельницька О.В. та інші. Не зважаючи на те, що визначенням цього терміна займалася велика кількість видатних людей, питання соціально - економічного розвитку підприємства залишаються недостатньо вивченими, що робить актуальним подальше його вивчення.

Поняття розвитку можна віднести до будь – чого, чи то людина, підприємство чи держава, всі розуміють, що розвиток це рух до прогресу, удосконалення, виникнення нового, рух від простого до складного.

Для досягнення мети необхідно провести дослідження терміна «розвиток підприємства». Розвиток може бути екстенсивним, інтенсивним, внутрішнім (джерело такого розвитку знаходиться в середині об'єкта) і зовнішнім (визначається лише зовнішніми чинниками). Як зазначено в навчальному економічному словнику, розвиток організації – довгострокова програма вдосконалення можливостей організації розв'язувати різні проблеми та здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою виробництва .[1, С.478] Розвиток може проявлятися як у прогресі, так і в регресі, і виражатись в еволюційній або революційній формі. Прогрес забезпечує розвиток системи від нижчого рівня до вищого, вдосконалюючи систему, підвищуючи рівень організації системи. В економічному плані це проявляється в ускладненні підприємства, покращенні його ефективності, переході на більш якісний рівень технологій тощо. У випадку з регресом ситуація протилежна. Регрес - це тип розвитку, відповідно до якого система переходить від вищого рівня до нижчого, відбувається перехід до менш досконалого, ефективного виробництва. [2] Якщо розглядати цей термін в економічному плані то, це може бути підприємство, що опинилося в ситуації погіршення фінансового становища ,і як наслідок - змушене переходити на старі принципи діяльності з метою продовження функціонування.

Окрім поняття «розвиток» у науковій літературі використовують поняття «зростання», яке в свою чергу має таку диференціацію:

1. прогресія (збільшення основних показників);
2. дегресія (зменшення основних показників);
3. пульсація (коливання основних показників);
4. незмінність (постійне значення основних показників).

Всі ці типи характеризують розвиток підприємства, в тому числі дегресія та незмінність. За певних обставин зменшення обсягів виробництва та збуту продукції підприємств може свідчити про перехід підприємства до нового якісного стану.

Виділяють такі типи розвитку підприємства: інформаційний розвиток, технічний розвиток, розвиток персоналу, організаційний розвиток, фінансовий розвиток, економічний розвиток, соціально-економічний тощо.

У науковій літературі також використовують термін «соціально-економічний розвиток». Це поняття підкреслює тісний зв'язок між вирішенням економічних, соціальних та екологічних проблем. Під вищезгаданою зміною розуміють перехід до іншого якісного стану основних показників діяльності підприємства. Результати проведеного дослідження сутності визначення соціально-економічного розвитку наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 - Трактуювання терміна «соціально-економічний розвиток підприємства» [3,7,8].

№ п/п	Трактуювання терміна	Автор
1	Під соціально-економічним розвитком розуміють характеристику динамічного стану підприємства, обумовлену цілями його функціонування та розвитку, а також феномен життя суспільства, який визначає «систему координат», в якому воно здійснює свою життєдіяльність.	Воронкова А.Е. [7]
2	Соціально-економічний розвиток як здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації.	Долішній М.І. та Злупко С.І. [7]
3	Соціально-економічний розвиток як здатність системи підтримувати певні темпи руху та утримувати рівновагу при зовнішніх збуреннях.	Макмілан Г. [7]
4	Соціально-економічний розвиток трактується як сукупність усіх наявних у його межах ресурсів – матеріальних і духовних, природних і трудових тих, що вже залучені в процеси суспільного виробництва і соціального розвитку, так і тих ресурсів, які можуть бути реалізовані та використані для зміцнення соціально-політичної стабільності, які будуть сприяти підвищенню рівня якості життя населення, зростанню ефективності галузей народного господарства.	Мельник В.Г. [7]
5	Соціально-економічний розвиток це цілісна сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних і економічних інститутів і відносин з приводу розподілу та споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг.	Качмарик Я.Д. [7]
6	Здатність забезпечувати довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей на основі використання системи наявних ресурсів.	Тимошук М.Р.[7]
7	Соціально-економічний розвиток підприємства як необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного становища та соціальної інфраструктури суб'єкта господарювання в результаті якої організація переходить до принципово нового якісного стану.	Тюха І. В. [7]

Продовження таблиці 1

8	Соціально-економічний розвиток підприємства визначає як незворотну, спрямовану та закономірну зміну системи на підставі реалізації властивих механізмів самоорганізації.	Запасна Л. С. [3]
9	Соціально-економічний розвиток підприємства - це якісні зміни в господарській діяльності підприємства, що призводять до появи принципово нових зрушень у його соціально-економічному становищі.	Надтонка Т.Б., Амельницька О.В. [8]

Кожне з цих визначень підкреслює те, що соціально-економічний розвиток підприємства є доволі складним процесом. До характерних рис розвитку підприємств можна віднести фінансову стабільність, збільшення обсягів виробництва та збуту, зростання економічної ефективності використання ресурсів підприємства, наявність комфортних та безпечних умов праці персоналу та його соціальну захищеність. Протилежними формами розвитку суспільства є поняття прогресу та регресу. Прогресивні періоди розвитку суспільства, держави або підприємства змінюються регресивними явищами.

Однією з проблем розвитку є наявність протиріч між комерційними інтересами підприємства на ринку та інтересами соціального розвитку працівників. До таких проблем можна віднести потребу в витратах для забезпечення соціального розвитку підприємства. Автори вважають, що ці витрати необхідно розглядати у взаємодії всіх складових потенціалу підприємства. Тому ці кошти можна розглядати як необхідні інвестиції для забезпечення розвитку підприємства. Від якості трудових ресурсів залежить ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства. В свою чергу, соціальний розвиток підприємства передбачає забезпечення оплати, охорони, нормування праці, соціальний захист і страхування робітників, а також підготовку кадрів. На думку науковців, економічна та соціальна сфери тісно пов'язані між собою, і тому важелі їх розвитку мають бути узгодженими. Фактори, за допомогою яких можна об'єктивно регулювати розвиток підприємства, наведені у таблиця 2.

Таблиця 2. Класифікація факторів, що формують розвиток промисловості [5, С. 55].

Фактори	Внутрішні (мікроекономічні)	Зовнішні (макроекономічні)
Прямі	- ресурсний потенціал; - виробничий потенціал; - інноваційний потенціал; - інфраструктурний потенціал; - фінансовий потенціал; - трудовий потенціал	- законодавство; - грошово-кредитна політика; - регіональна політика; - податкова політика; - інвестиційна політика
Непрямі	- споживчий потенціал; - екологічна обстановка; - кримінальна обстановка; - рівень соціального напруження	- політична ситуація; - рівень міжрегіональних (міжнародних) зв'язків

Соціальна складова розвитку підприємства регулюється програмами та методами підвищення якості трудового життя персоналу (режим роботи, організація та безпечні умови праці, заробітна плата, забезпечення житлом, охорона здоров'я, оздоровлення і відпочинок, надання соціальних послуг, доступ до культурних цінностей, виробнича демократія організація самоуправління) [6, С. 76]. В роботі запропоновано уточнити систематизацію зовнішніх та внутрішніх соціальних регуляторів розвитку підприємства, яку наведено в таблиці 3.

Таблиця 3 - Соціальні регулятори розвитку підприємства

Зовнішні соціальні регулятори	Внутрішні соціальні регулятори
соціальна політика держави	інноваційно-орієнтована соціальна політика
податкова політика держави	система управління за результатами діяльності підприємства
зайнятість населення	корпоративна соціальна відповідальність
система соціального захисту	корпоративне пенсійне забезпечення
система суспільних соціальних фондів	інвестиційна активність
соціальне партнерство	соціальні комунікації
засоби масової інформації	корпоративна культура
діяльність профспілок	профспілки
	інтелектуальний капітал

Розвиток соціальної сфери має розглядатися не лише як основний інструмент підвищення добробуту населення, а й як важливий чинник прискорення економічного прогресу, стимулювання нагромаджень та розширення внутрішнього ринку, підвищення продуктивності праці [5, С. 36]. Для успішного розвитку економічної та соціальної сфер всі дії мають бути пропорційно узгодженими.

Враховуючи викладене вважаємо доцільним уточнити поняття соціально-економічного розвитку як здатність швидкого реагування та протидії внутрішнім та зовнішнім факторам змін для забезпечення довгострокового функціонування та отримання соціального, економічного та екологічного ефектів.

Висновки

У сучасних умовах господарювання дослідження проблем соціально-економічного розвитку є актуальним науковим завданням. У результаті дослідження було встановлено, що соціально-економічному розвитку притаманні протиріччя між економічними інтересами власника та розвитком трудового потенціалу та соціальної інфраструктури підприємства.

У роботі розглянуто поняття розвитку та регресу підприємства, проаналізовано поняття прямого й непрямого регулювання. В статті запропоновано класифікувати внутрішні та зовнішні соціально-економічні регулятори розвитку підприємства. Досліджено поняття та сутність соціально-економічного розвитку.

Список літератури:

1. Навчальний економічний словник - довідник. Укладачі: В.С.Іфтемічук, В.А. Григор'єва, М.І. Манілич, Г.Д.Шутак / За наук. ред. Г.І.Башнявіна і В.С.Іфтемічука. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. Львів: «Магнолія 2006», 2007. -688 с.
2. Дакус А.В., Сімченко М. О. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf>
3. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства. <http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bashkevich/library/tez8.htm>
4. Що таке регрес <http://ehow.in.ua/78650-shho-take-regres.html>
5. Череп А.В., Лепьохін О.В., Олейнікова Л.Г., Лепьохіна І.О. Економічний механізм регулювання розвитку промислового виробництва: монографія / – Запоріжжя: КПУ, 2011. - 352 с.
6. Бичков О.О. Соціально-економічні регулятори розвитку підприємства. Економіка та держава. - № 9, 2011. С.73-77.
7. Тюха І.В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1195>
8. Надтонка Т.Б., Амеліницька О.В. Соціально-економічний розвиток підприємства: актуальність і проблеми дослідження <http://www.donntu.edu.ua/>

Ключові слова: розвиток, соціально-економічний розвиток, прогресія, депресія, пульсація, незмінність, зовнішні внутрішні економічні фактори.

Ключевые слова: развитие, социально-экономическое развитие, прогрессия, депрессия, пульсация, неизменность, внешние и внутренние экономические факторы.

Keywords: development, socio-economic development, progression, dehresiya, pulsation, immutability, external internal economic factors.

Надійшла до редакції 24.01.2013 р.